

<p>Vokaler. Luft strömmar ut ur munnen som formats på olika sätt.</p>	<p>1 <i>a-ljudet:</i> Gapa stort som hos tandläkaren. 2 <i>o-ljudet:</i> Gör en stor rund ring med läpparna. 3 <i>u-ljudet:</i> Gör en liten rund ring med läpparna. 4 <i>å-ljudet:</i> Vi säger "Å" när vi blir överraskade. 5 <i>e-ljudet:</i> Läpparna öppnas lite, forma munnen som för att le. 6 <i>i-ljudet:</i> Le, gör läpparna strama. 7 <i>y-ljudet:</i> Gör en "trumpetmun" genom att pressa fram läpparna med pekfingrarna. 8 <i>ä-ljudet:</i> Utgå från a men gapa mindre. 9 <i>ö-ljudet:</i> Gör munnen liten, truta med läpparna.</p>
<p>Klusiler. Vid artikulation av denna grupp av fonem bryts luftströmmen helt.</p>	<p>10 <i>p-ljudet:</i> Pressa ihop läpparna, pressa på med luft bakom läpparna och låt explodera. Att ljudet är tonlöst illustreras med strecken ut från läpparna. 11 <i>b-ljudet:</i> Samma läppställning som vid p-ljudet, men det är inte nödvändigt att pressa så mycket, för ljudet är tonande. 12 <i>t-ljudet:</i> Placera tungspetsen bakom de övre framtänderna, pressa på med luft bakom tungan och låt explodera. Att ljudet är tonlöst, och att vi ska smälla till med tungspetsen, illustreras med strecken ut från tungspetsen. 13 <i>d-ljudet:</i> Samma tungställning som vid t-ljudet, men det är inte nödvändigt att pressa så mycket, eftersom det bildas ljud i halsen. Gör eleverna medvetna om symbolen för tonande ljud. 14 <i>k-ljudet:</i> Håll tungspetsen nere bakom framtänderna, gärna med hjälp av ett finger. Lyft tungan bak i munnen. Tungan placeras högt långt bak i gommen medan tungspetsen hålls lågt. Ljudet bildas med tungan långt bak upp mot gommen. Att ljudet är tonlöst illustreras med strecken ut från artikulationsstället. 15 <i>g-ljudet:</i> Samma tungställning som vid k-ljudet, men det är inte nödvändigt att pressa så mycket eftersom ljudet är tonande.</p>
<p>Frikativor. Vid artikulation av dessa fonem uppstår brus mellan olika delar av talapparaten.</p>	<p>16 <i>f-ljudet:</i> För upp underläppen mot överkäkens tänder. Luften passerar långt framme vid läpparna. Ljudet fortsätter så länge du har luft kvar. Strecken ut från tänderna symboliserar tonlöst ljud. 17 <i>v-ljudet:</i> Samma instruktion som vid f-ljudet, men använd stämbandstonen samtidigt. Ljudet kan förlängas på samma sätt som f-ljudet. 18 <i>s-ljudet:</i> Placera tungan nere bakom framtänderna, le, låt framtänderna mötas och blås ut en tunn luftström rakt framåt. Strecken ut från framtänderna symboliserar tonlöst ljud. S-ljudet kan också uttalas korrekt med tungspetsen längre upp. För de barn som har svårt att utföra s-ljudet rekommenderas i första hand den förstnämnda placeringen. 19 <i>sj-ljudet:</i> I norra Sverige bildas ofta sje-ljudet längre fram än i södra Sverige. Tungan är placerad längre bak än vid s-ljudet och även sje-ljudet är tonlöst. Kan liknas vid att det blåser vasst i träden. 20 <i>tj-ljudet:</i> Tungan är placerad ännu längre bak än vid sje-ljudet, och även tje-ljudet är tonlöst. Kan liknas vid att man hyssjar på någon. 21 <i>j-ljudet:</i> Som i-ljudet men med en höjning av tungan så att brus uppstår.</p>
<p>Lateral. Utandningsluften passerar ut på ena eller båda sidorna om tungan.</p>	<p>22 <i>l-ljudet:</i> Pressa upp tungspetsen bakom tänderna. Luften kommer fram på sidorna av tungan. L-ljudet har stämbandston.</p>

<p>Nasala ljud. Vid nasala ljud passerar luft genom näsan då man uttalar dem, och detta kan kännas som en lätt vibration.</p>	<p>23 <i>m-ljudet:</i> Håll munnen stängd, som vid <i>p</i> och <i>b</i>, och sätt igång stämbandstonen. Känn att ljudet vibrerar både i halsen och i näsan.</p>
	<p>24 <i>n-ljudet:</i> Lyft tungspetsen som vid <i>t</i> och <i>d</i>, så att luften passerar ut genom näsan. <i>N</i> är också ett ljud med stämbandston.</p>
	<p>25 <i>ng-ljudet:</i> Tungan placeras högt långt bak i gommen medan tungspetsen hålls lågt, som vid <i>k</i> och <i>g</i>. Luften ska passera näsan. Även <i>ng-ljudet</i> har stämbandston.</p>
<p>Frikativt eller tremulant. R-ljudets uttal varierar mycket och i olika dialekter finns exempel på främre och bakre artikulationsställena, och tremulerande (vibrerande) eller frikativt (luftförträngning) artikulationssätt.</p>	<p>26a Bakre <i>r-ljudet:</i> Bilden visar bakre <i>r</i>, som är vanligast i södra Sverige. Stämbandstonen är aktiverad. I en del sydsvenska dialekter är <i>r-ljudet</i> vibrerande, men på de flesta håll frikativt.</p>
	<p>26b Främre <i>r-ljudet:</i> Bilden visar främre <i>r</i>, som är vanligast från norra Götaland och norrut. I finlandssvenska och vissa norrländska dialekter är det främre <i>r-ljudet</i> vibrerande, annars oftast frikativt.</p>
<p>Supradentaler. I de flesta dialekter från norra Götaland och norrut bildas ett ljud av kombinationen mellan <i>r</i> och närliggande konsonant: <i>rt</i>, <i>rd</i>, <i>m</i>, <i>rs</i>, och <i>rl</i>. I KortLeken finns bilder på tre av ljuden, <i>rt</i>, <i>rd</i> och <i>m</i>. Supradental artikulation förekommer gärna där ett ord slutar på <i>r</i> och nästa börjar på <i>t</i>, <i>d</i>, <i>n</i>, <i>l</i> eller <i>s</i>, t.ex. var då, var sin.</p>	<p>27 <i>rt-ljudet:</i> Tungspetsen möter tandvallens bakre del eller hårda gommens främre del. Ljudet är tonlöst.</p>
	<p>28 <i>rd-ljudet:</i> Tungspetsen möter tandvallens bakre del eller hårda gommens främre del. Ljudet är tonande.</p>
	<p>29 <i>m-ljudet:</i> Tungspetsen möter tandvallens bakre del eller hårda gommens främre del. Ljudet är tonande och luften ska också passera ut genom näsan.</p>
	<p>30 <i>rl-ljudet:</i> Pressa upp tungspetsen något längre bak än för <i>l-ljudet</i>. Luften kommer fram på sidorna av tungan. <i>rl-ljudet</i> har stämbandston.</p>
	<p>31 <i>rs-ljudet:</i> I de flesta dialekter finns stor överensstämmelse med <i>sj-ljudet</i>. I vissa dialekter placeras tungan dock något längre fram. Som alternativ används illustration nr. 19.</p>
<p>Glottal frikativa. H-ljudet bildas genom ett svagt brus i svalget. Bruset påverkas av vilka vokaler som ingår i ordet.</p>	<p>32 <i>h-ljudet:</i> Blås/sucka så att utandningsluften känns på dina händer. Låt ljudet komma från halsen.</p>
<p>Beskrivning av några engelska fonem</p>	
<p>De fyra engelska språkljuden i ~~KortLeken~~ kompletteras med kort som visar tillhörande fonetiska tecken. Detta för att ljuden kan stavas på så många olika sätt.</p>	<p>33 <i>θ-ljudet:</i> Placera tungspetsen mellan över- och undertänderna och blås ut. Detta tonlösa ljud artikuleras med tungan i läge för att läspa på /s/. Brukar skrivas med th-.</p>
	<p>34 <i>ð-ljudet:</i> Bildas på samma sätt som th-ljudet men har stämbandston.</p>
	<p>35 <i>z-ljudet:</i> Detta engelska ljud bildas på samma sätt som svenskt s-ljud fast med stämbandston. Brukar skrivas som s.</p>
	<p>36 <i>ʒ-ljudet:</i> Tonande sje-ljud som skrivs med j eller s. Den tonlösa varianten i engelskan motsvarar kort nr 19.</p>

Vokaler

1	a
2	o
3	u
4	å
5	e
6	i
7	y
8	ä
9	ö

Klusiler

10	p
11	b
12	t
13	d
14	k
15	g

Frikativor

16	f
17	v
18	s
19	sj
20	tj
21	j

Lateral

22	l
----	---

Nasaler

23	m
24	n
25	ng

Frikativt eller tremulant

26a	Bakre r
26b	Främre r

Supradentaler

27	rt
28	rd
29	rn
30	rl
31	rs

Glottal frikativa

32	h
----	---

Engelska fonem

33	θ
34	ð
35	z
36	ʒ